

**ИНТЕРВЮ С Д-Р ДЕЙВИД УУЛНЪР –
СТАРШИ ЧЛЕН НА ИНСТИТУТА „ФРАНКЛИН И ЕЛИНОР РУЗВЕЛТ“**

- *Д-р Уулнър, на какъв фон се провежда Ялтенската конференция от гледна точка на САЩ?*
- Фонът, който се превежда Ялтенската конференция е следният. Към лятото и есента на 1944 година между Съюзниците се промъква известно напрежение – и между Великобритания, и САЩ и Съветския съюз. Аз мисля, че Рузвелт съвсем основателно е бил загрижен как да запази сътрудничеството, което съществува между САЩ, Великобритания и Съветския съюз в следвоенния период. Той е бил наясно какво представлява съветският диктатор. Той е разбирал интровертната и подозрителна природа на Йосиф Сталин. Но той също така е разбирал, че няма начин да има мир след 1945 година ако Съединените щати, Великобритания и Съветския съюз не се сътрудничат. Той е чувствал доста силно, че трябва да използва военновременното сътрудничество - сътрудничеството, което е изградено по време на войната, за да постигне споразумения, които за гарантират участието на Съветския съюз в Организацията на обединените нации. Така че, аз мисля, че първата цел, отивайки в Ялта е да получи твърд ангажимент, че Съветския съюз ще се присъедини към Организацията на обединените нации при условия, които са приемливи както за Съединените щати, така и за Съветите. Също така, той е бил много обезпокоен от Япония. Ние сме склонни да забравяме, че по това време войната с Япония далеч не е спечелена. Битката за Манила е жестока. През пролетта на 1945 година се водят и боевете за Иво Джима, за Окинава и т.н. Така че, войната с Япония е много трудна и Съединените щати са били изключително заинтересовани да си осигурят съветско участие във военните действия. И ако Сталин по принцип се е съгласил да нападне Япония след разгрома на Германия, то все още е липсвал твърд ангажимент кога ще стане това. Така че, това са били двата приоритета, които рузвелт носи със себе си в Ялта.
- *Какъв е бил фокусът на преговорните позиции на американската делегация?*
- Има много критики към Рузвелт заради Ялта. Но аз мисля, че е важно да се разбере жестоката реалност по онова време. Например, решението да се нахлуе през 1942 година в Северна Африка и забавянето, което следва от това, за нахлуването във Франция чак през 1944 година, наистина означава, че няма как Източна Европа да бъде освободена от британците или от американците. Въпреки, че са загрижени за това какво ще се случи в Източна и в Централна Европа и на Балканите, и американците, и британците разбират, че не съществува възможност да воюват с Русия за тази територия. Мисля, че Рузвелт се е надявал и е мислил, че с времето поведението на Съветския съюз в Източна и Централна Европа ще стане по-добро. Не става дума как биха могли да възпрат руснаците да не създават зона за сигурност в Източна Европа като последствие от Ялта. Но, аз мисля, че те са се надявали, че ще спомогнат съветската позиция да стане по-добра. И мисля, че Рузвелт се е стремил към сътрудничество в бъдеще. Това е много важно да се разбере. Преди всичко Рузвелт не е гледал на Ялта като на крайна спирка, както хората много често смятат Ялта за последната среща на високо ниво между Рузвелт, Чърчил и Сталин. За Рузвелт това е само начало и той така и представя срещата в известната си реч за Ялта, която произнася в седейки в инвалидната си количка, една много вълнуваща реч от края на февруари или началото на март 1945 година. Така, че аз мисля, че за Рузвелт Ялта е само първа крачка. И разбира се, американците постигат споразумение със Съветите за освободените територии в Европа. Също така са подписани и споразумения за свободни избори след войната. Прилагането на тези споразумения ще бъде много трудно и аз не мисля, че някой сии е правил илюзии за възможностите това да стане.

- *Вие засегнахте и въпроса за логиката на американската позиция на преговорите. Бихте ли искали да добавите още нещо?*
- Да. Мисля, че е важно да се разбере, че Рузвелт има два две основни цели когато САЩ влизат във войната и когато войната следва своя ход през 1941, 1942, 1943, 1944, 1945 години. По някакъв начин той се опитва да върши едновременно две неща. От една страна, преди още страната да е въввлечена във войната, той артикулира войната през януари 1941 година в известната си реч, когато призовава за един свят изграден върху четири основни човешки свободи. Хитлер тъкмо е обявил своя нов ред в Европа и Рузвелт отхвърля този ред – той казва, че САЩ са решени да установят морален ред, изграден върху следните 4 основни свободи – свободата на словото и на изразяването, свободата на религията (свободата всеки човек да вярва в Бог по свой начин). След всяка от тези фрази той добавя „навсякъде по света“. И следват – свободата от лишенията и свободата от страха. Мисля, че е важно да се съсредоточим върху свободата от лишенията. За Рузвелт и американците, Втората световна война е предизвикана от Голямата депресия, от световната икономическа криза, която избухва през 30-те години. Световната икономическа криза довежда на власт антидемократичните режими, фашистките режими в Европа и Източна Азия. От тази гледна точка войната има своите икономически причини. Мисля, че това което Рузвелт се надява е, да създаде словесна рамка на света в бъдеще, една визия за бъдещето. В същото време като лидер на САЩ той е трябвало да се грижи и за американските интереси и да води тежки пазарлъци – пазарлъците с Великите сили, в които се оказва въввлечен през есента на 1944-та и пролетта на 1945 година, опитвайки се да удовлетвори нуждите на Съветите и на британците по отношение на сигурността и т.н. Мисля, че е важно тези две визии да вървят едновременно. Знаете ли, той не е бил наивен, въобще не е бил наивен. Той е приел, че силата на Съветите е факт и Западът ще трябва да се справя някак с това. Мисля, че той се е надявал, че ще продължи сътрудничеството след войната и ще получи твърд ангажимент от Съветския съюз за ООН. И че с времето руската позиция, съветската позиция с времето ще стане по-добра.
- *Каква е била визията на САЩ за бъдещето на Европа през следващите десетилетия? Очаквахте ли, че САЩ ще се окажат толкова дълбоко ангажирани в Европа?*
- Рузвелт е бил пределно ясен пред Чърчил, че той ще изтегли американските части от Европа възможно най-бързо. Нека не забравяме, че войната с Япония все още е в ход и никой не е очаквал през 1944 и 1945 гг продължително американско военно присъствие в Европа. Дори напротив. Знаете ли, той е очаквал, че ще трябва да изтегли тези войски за да може да продължи войната с Япония. И, нали знаете, говорим за последващите развития, които днес наричаме Студената война. Мисля, че това е един „пост-военен“ феномен. Рамката на Студената война започва да се оформя едва към 1947 година. Това не значи, че не е имало съмнения и по време на войната – имало е. Това не означава, че американците не са разбирали, че Съветският съюз ще опита да упражни влияние върху Източна Европа през 1945 година. Но, както казах, имало е очакване, че посредством военновременното сътрудничество това доминиране на Съветския съюз ще бъде някак пропускливо и тази сфера на интереси ще бъде по-гъвкава и съветската позиция ще бъде направена малко по-добра чрез икономическо сътрудничество и други средства.
- *Защо Рузвелт е искал да бъде създадена ООН? Каква е била неговата визия за организацията?*
- Мисля, че създаването на Обединените нации и структурата на организацията е много

интересна. В голяма степен тя е отражение на начина на мислене на Франклин Рузвелт. От една страна, той артикулира визията на народа на Съединените щати към народите по света когато говори за свободата от лишенията, когато говори за свободата от страха, а също така и за свободата на словото и свободата на вероизповеданията и т.н. Така че, това са целите, това е дългосрочната визия за един по-добър свят, който той се опитва да постигне. Но също така съществува и непосредствената реалност, в която присъства не само американската сила, но също така и съветската сила. Великобритания също играе роля. Така че структурата на Обединените нации е изградена върху този тип виждане. Имаме Общо събрание, което е съсредоточено върху проблеми като глобалното здравеопазване, бедността и икономическите въпроси, които доведоха до възход на антидемократичните режими през 30-те години и т.н. Но от друга страна, имаме Съвета за сигурност, където петте основни сили – Великобритания, САЩ, СССР, Китай и, разбира се, Франция заседават в една и съща стая с идеята да бъде избягната Трета световна война, да бъде избягнато разрушаването на цивилизацията такава каквато я познаваме днес. Разбира се, към онзи момент Рузвелт не е бил особено впечатлен от Франция. Британците са тези, които подкрепят идеята французите да са част от Съвета за сигурност. Великобритания, разбира се, е била много загрижена за собствената си сигурност в Европа е искала да има силни надеждни приятели като потенциален буфер както срещу Съветския съюз, така и срещу Германия. Уникалността на Рузвелт е и в това, че той вижда потенциала на Китай. Една от причините Китай да бъде в Съвета за сигурност, е опитът Китай да бъде задържан да не излиза от войната. Така че Рузвелт се концентрирал върху подготовянето на Китай за неговата следвоенна роля и е обещал на Чан Кайши и китайците, че те ще играят важна роля в следвоенния свят и оттук следва и решението да им се даде място (на постоянен член – бел. ред) в Съвета за сигурност. Така че това са първоначално четиримата „полицаи“, които биват увеличени с прибавянето на Франция.

- *Вашият руски колега каза, че ООН не е много ефективна днес. Как ще коментирате това?*
- Обединените нации се сблъскват с трудности – това е несъмнено. Мисля, че е важно да се разбере, че структурата, която е била създадена, е създадена за да запази сътрудничеството, което съществува по време на Втората световна война. Тя в много голяма степен е отражение на военновременния алианс при петте страни постоянни членки на Съвета за сигурност. Решението да има вето също е много интересно. То, разбира се, понякога дразни Съединените щати и западните съюзници когато Съветския съюз и Китай, а сега Русия и Китай, налагат вето на резолюция, от която Западът има интерес. Но, знаете ли, в много случаи Обединените нации изиграха огромна роля през годините що се отнася до мироопазващи мисии, до оказването на хуманитарна помощ. Да, наистина, може да критикувате организацията. Но не бива да забравяме, че правото на вето е дадено на петте постоянни членове частично защото Рузвелт е искал да е сигурен, че Конгресът на САЩ ще приеме ангажимента за (създаването на – бел.ред) ООН. И, спомнете си, че един от големите въпроси, които безпокоят американският Конгрес когато Уилсън представя Лигата на нациите, е потенциалната загуба на суверенитет. Така че аз мисля, че Рузвелт предлага идеята за правото на вето на петте държави, постоянни членки, е не само за да спомогне за участието на руснаците, но и също така да осигури участието и подкрепата на Конгреса за тази нова организация.